

УДК 355.351

А. В. Петік

МІСЦЕ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ У ВИКОНАННІ ЗАВДАНЬ З ПРИПИНЕННЯ ГРУПОВИХ ПРОТИПРАВНИХ ДІЙ ЗАСУДЖЕНИХ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Проведено аналіз ситуацій, пов'язаних із подіями, що сталися в установах виконання покарань, та підрозділами, які залучені до реагування на такі події. Визначено місце Національної гвардії України серед формувань, які задіяні до припинення групових протиправних дій засуджених в установах виконання покарань. Проаналізовано нормативно-правові акти України, які визначають сили та засоби, необхідні для реагування на кризові ситуації, що відбуваються в установах виконання покарань.

Ключові слова: спеціальна операція, кримінально-виправна установа, Національна гвардія України.

Постановка проблеми. Вивчення кризових ситуацій, які викликані соціальними причинами, зокрема таких, як масові заворушення в установах виконання покарань (УВП), показує, що вони, як правило, виникають несподівано, а розвиваються стрімко, практично не піддаючись якомусь контролю і регулюванню (особливо на початкових стадіях). Наведемо кілька прикладів групових протиправних дій з боку засуджених.

Бунт у в'язниці Абу-Салім – бунт ув'язнених, що стався у червні 1996 р. у Тріполі (Лівія). На момент бунту у в'язниці Абу-Салім кількість ув'язнених складала 1600-1700 осіб. 28 червня 1996 р. у тюремному блоці № 4 ув'язнені захопили охоронця, після чого вчинили масову втечу зі своїх камер. Сутність бунту полягала у незадоволенні умовами утримання та обмеженнями, що стосуються візитів родичів. Тюремна адміністрація почала переговори з ув'язненими. 29 червня бунт було припинено із застосуванням сил охорони правопорядку, подібними за своїм функціональним складом до сучасної Національної гвардії України (НГУ). Факт бунту був визнаний лівійським лідером Муаммаром Каддафі лише у 2004 р. За даними опозиційної організації “Національний фронт порятунку Лівії”, було вбито 1170 ув'язнених.

Інший випадок – захоплення заручників у Пермській та Кіровській областях Російської Федерації. 20 травня 1989 р. відбулися масові заворушення і захоплення заручників у слідчому ізоляторі м. Кізел Пермської області. Бандити вимагали 120 тис. карбованців, автомати з боєприпасами, заправлений палим автобус і вільний виїзд з ізолятора. Для звільнення заручників і припинення безладь у СІЗО залучалася рота спеціального призначення “Вітязь”. Штурм проводився через забарикадовані основний і запасний входи. Діяв спецназ одночасно зі штурмових драбин з торця будівлі через вікно і проривався на другий поверх. На наступний день спеціальний підрозділ “Вітязь”

на вертольотах перекинули у виправно-трудоу установу населеного пункту Лесное Кіровської області, де відбулося захоплення заручників з вимогою надати гроші, зброю, радіостанцію та машину. Штурм було проведено двома групами. Перша, використовуючи таран, вривалася у медичний корпус через основний вхід, друга – проробила прохід у стіні. Обидві спеціальні операції завершено успішно, масові заворушення припинено, заручників звільнено.

Ще один приклад – масові заворушення у колоніях під Тольятті. Після 21.00 год 21 травня 1970 р. у виправно-трудовах колоніях № 16 і 7 почалися масові заворушення. Приблизно о 20 год ув'язненими було скоєно напад на чатового поста № 1, а потім – на приміщення камерного типу та штрафні ізолятори. Звільнивши з них ув'язнених, учасники масових заворушень підпалили кілька будівель на територіях колоній. Начальник виправної установи разом зі своїми заступниками прибули на місце масових безладь для вирішення питань мирним шляхом, але зазнали фізичного спротиву, після чого їх було відправлено у шпиталь. На той час загальна кількість учасників заворушень складала 500 осіб. Начальником УВС області було прийнято рішення на проведення спеціальної операції з припинення протиправних дій засуджених, у якій були задіяні підрозділи внутрішніх військ Російської Федерації. Операція, яка тривала 6 год, була успішно проведена.

Аналіз наведених ситуацій свідчить, що для швидкої та ефективної ліквідації таких кризових ситуацій необхідна значна кількість підготовлених сил і засобів.

На сьогодні на території України нараховується понад 170 установ виконання покарань, чисельність засуджених у яких досягає до 250 тис. осіб. Тому для реагування на ситуації, що можуть виникнути у цих установах, треба залучати сили і засоби, великі за чисельністю. До останнього часу для ліквідації такої кризової

ситуації залучалися сили і засоби УВП.

Згідно з наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань від 16.08.2004 р. № 153 “Про затвердження Положення про групу швидкого реагування установи кримінально-виконавчої системи” [3] визначено порядок створення позаштатних груп швидкого реагування в кримінально-виконавчих установах, порядок дій в умовах надзвичайної ситуації, бойові порядки групи. Проте такі дії ефективні на початкових стадіях заворушень. Залучення великої кількості правоохоронних органів, коли масштаби ситуації потребують зовнішнього втручання з боку інших формувань, у зазначеному документі не передбачено.

Кожна цивілізована держава на законодавчому рівні визначає підрозділ, який відповідає за ліквідацію кризових ситуацій в УВП, зокрема: внутрішні війська Придністровської Молдавської Республіки, внутрішні війська Республіки Білорусь, внутрішні війська Киргизької республіки тощо. Саме такі формування за чисельністю та функціональним складом максимально схожі на НГУ.

24 грудня 2015 р. внесено зміни до Закону “Про Національну гвардію України”, згідно з якими НГУ бере участь у припиненні групових протиправних дій осіб, узятих під варту, засуджених, а також ліквідації наслідків таких дій в установах попереднього ув’язнення, виконання покарань [1]. Однак Законом не визначаються чисельність, функціональний склад та порядок залучення сил і засобів для реагування та участі у виконанні такої функції. Крім того не визначено порядок взаємодії підрозділів НГУ з іншими формуваннями, що залучаються до виконання конкретних завдань. Тому актуальним є проведення аналізу наявного нормативно-правового забезпечення, яке визначає місце НГУ у припиненні групових протиправних дій засуджених в УВП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню аналізу дій з реагування на кризові ситуації в УВП присвячено певну кількість праць, зокрема [5, 6]. Так, у [5] розглядається процес функціонування УВП у разі загрози або настання у них надзвичайних ситуацій. Досліджується поняття “надзвичайна ситуація в установах виконання покарань”, аналізуються надзвичайні події та небезпечні обставини, які можуть статися у колоніях. Запропоноване визначення поняття “надзвичайна ситуація в установі виконання покарань” дасть змогу розмежовувати надзвичайні події та небезпечні обставини, які

сприяють настанню таких надзвичайних ситуацій. Проте порядку дій персоналу УВП для реагування на наведені ситуації не визначено.

Автором [6] розглянуто основні чинники, що впливають на складність оперативної обстановки в УВП і сприяють виникненню надзвичайних ситуацій кримінального характеру. Урахування таких чинників дасть змогу тільки підвищити ефективність дій під час ліквідації масових заворушень в УВП. Самий же порядок дій у згаданій статті не розглядається.

Мета статті – визначення місця Національної гвардії України серед інших формувань у припиненні групових протиправних дій засуджених в установах виконання покарань.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні НГУ має обмежену кількість керівних документів, які дають змогу визначити порядок дій у разі реагування на кризові ситуації.

Так, згідно з наказом командувача внутрішніх військ МВС України від 27.06.2013 р. № Д-18 Дск [2] визначено порядок залучення сил і засобів військ до заходів, пов’язаних з надзвичайними ситуаціями. Але серед тих завдань, що покладаються на НГУ та визначені наказом, завдання з припинення групових протиправних дій засуджених в УВП не передбачено. Відповідно не визначені типи військових частин, що повинні залучатися до виконання такого завдання.

У наказі МВС України від 11.11.2003 р. № 1345 Дск “Про затвердження Настанови про дії органів, підрозділів внутрішніх справ, з’єднань, військових частин внутрішніх військ, вищих навчальних закладів МВС України з ліквідації масових заворушень” [4] передбачено дії НГУ з охорони громадського порядку під час масових заворушень та їх ліквідації, визначено перелік груп для бойових порядків. Однак питання участі НГУ у припиненні групових протиправних дій з боку засуджених в УВП не розглядається. Відповідно визначити необхідну чисельність та функціональний склад угруповання для виконання завдань неможливо.

Поряд із цим є проблема стосовно взаємодії НГУ з іншими формуваннями, що задіяні до ліквідації заворушень в УВП. Так, відповідно до наказів Державного департаменту України з питань виконання покарань визначено порядок взаємодії служби нагляду та безпеки з підрозділом, що здійснює охорону кримінально-виконавчої установи, а також порядок організації та проведення заходів щодо

припинення злочинів терористичної спрямованості на території кримінально-виконавчих установ; визначені функціональні обов'язки посадових осіб при надзвичайних ситуаціях. У наказі Державного департаменту України з питань виконання покарань від 16.08.2004 р. № 153 "Про затвердження Положення про групу швидкого реагування установи кримінально-виконавчої системи" [3] визначено порядок створення позаштатних груп швидкого реагування в кримінально-виконавчих установах, порядок дій в умовах надзвичайної ситуації, бойові порядки групи. Проте залучення підрозділів НГУ та порядок взаємодії з ними у згаданих документах не визначено.

Як свідчить аналіз, наявні керівні документи не повною мірою визначають порядок дій НГУ під час виконання таких завдань. Не визначені сили і засоби, що їх необхідно залучати, а також їхні чисельний та функціональний склад. Не розроблено перелік сценаріїв і ситуацій, які можуть виникнути в ході групових протиправних дій. Для вдосконалення навичок особового складу НГУ у разі реагування під час припинення групових протиправних дій необхідним є проведення спільних тактико-спеціальних навчань (тренувань), на яких слід розглянути питання практичних дій особового складу, порядку застосування зброї, засобів індивідуального захисту та активної оборони, а також організації взаємодії під час виконання завдань.

Висновок

Таким чином, у статті визначено місце Національної гвардії України серед інших формувань у припиненні групових протиправних дій засуджених в установах виконання покарань. Саме НГУ є військовим формуванням з правоохоронними функціями, до складу якої входять сили і засоби, що здатні швидко й ефективно реагувати на кризові ситуації всередині держави.

Напрямок подальшого дослідження є розроблення методики визначення необхідної чисельності та функціонального складу сил і засобів для участі у припиненні групових протиправних дій засуджених в установах виконання покарань, а також визначення показників оцінювання ефективності дій Національної гвардії України під час виконання таких завдань.

Список використаних джерел

1. Про Національну гвардію України [Текст] : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 48.
2. Про застосування внутрішніх військ МВС України під час здійснення заходів правового режиму надзвичайного стану, участі в ліквідації надзвичайних ситуацій та проведенні спеціальних операцій [Текст] : директива командувача внутрішніх військ МВС України від 27.06.2013 р. № Д-18 Дск, інв. № 156 Дск.
3. Про затвердження Положення про групу швидкого реагування установи кримінально-виконавчої системи [Текст] : наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 16.08.2004 р. № 153.
4. Про затвердження Настанови про дії органів, підрозділів внутрішніх справ, з'єднань, військових частин внутрішніх військ, вищих навчальних закладів МВС України з ліквідації масових заворушень [Текст] : наказ Міністра внутрішніх справ України від 11.11.2003 р. № 1345 Дск.
5. Богатирьова, О. А. Особливості виконання покарання у виді позбавлення волі в умовах надзвичайних ситуацій [Текст] / О. А. Богатирьова // Науковий часопис Національної академії прокуратури України. – 2015. – Вип. 3. – С. 17–25.
6. Кириллов, М. А. Деякі питання контролю за оперативною обстановкою в виправних установах [Текст] / М. А. Кириллов // Галузеві проблеми юридичної науки та практики. – 2015. – Вип. 2. – С. 71–75.
7. Єманов, В. В. Аналіз масових безладів на території країн Європи, СНД і України та роль внутрішніх військ під час їх ліквідації [Текст] / В. В. Єманов, Є. Г. Башкатов // Системи озброєння і військова техніка. – Х. : Харк. ун-т Повітряних Сил ім. Івана Кожедуба, 2010. – № 4 (24). – С. 201–207.

Стаття надійшла до редакції 20.12.2016 р.

Рецензент – кандидат технічних наук, доцент Ю. П. Бабков, Національна академія Національної гвардії України, Харків, Україна

УДК 355.351

А. В. Петік

**МЕСТО НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ УКРАИНЫ В ВЫПОЛНЕНИИ ЗАДАЧ
ПО ПРЕСЕЧЕНИЮ ГРУППОВЫХ ПРОТИВОПРАВНЫХ ДЕЙСТВИЙ ОСУЖДЕННЫХ
В УЧРЕЖДЕНИЯХ ИСПОЛНЕНИЯ НАКАЗАНИЯ**

Проведен анализ ситуаций, связанных с событиями, которые произошли в учреждениях исполнения наказания, а также подразделениями, задействованными при реагировании на такие ситуации. Определена роль Национальной гвардии Украины среди формирований, задействованных в прекращении групповых противоправных действий осужденных в учреждениях исполнения наказания. Проанализированы нормативно-правовые акты Украины, определяющие силы и средства, необходимые для реагирования на кризисные ситуации, которые происходят в учреждениях исполнения наказания.

Ключевые слова: *специальная операция, уголовно-исправительное учреждение, Национальная гвардия Украины.*

UDC 355.351

A. V. Petik

**PLACE THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE IN THE TASK TO CURB ILLEGAL ACTIONS
OF THE GROUP OF PRISONERS IN PENAL INSTITUTIONS**

The analysis of situations, connected with occasions happened in correctional institutions and units reacting on such occasions were made. The role of the National Guard of Ukraine among the organizations involved to stopping of mass illegal actions of prisoners in correctional institutions was determined. The legislative acts of Ukraine determined forces and means needed to react on crisis situations in correctional institutions were analyzed.

Keywords: *special operation, criminal corrections institution, National Guard of Ukraine.*

Петік Андрій Володимирович – викладач кафедри управління повсякденною діяльністю підрозділів Національної академії Національної гвардії України